

ГОВОРНИОТ ЧИН ЗАБЛАГОДАРУВАЊЕ ВО КИКЕРОНОВАТА ПРЕПИСКА

Кратка содржина

Предмет на истражување на овој труд е говорниот чин заблагодарување во Кикероновата преписка. Анализата на јазичните реализации на овој говорен чин упатува на евидентни разлики во изразите со кои овој чин се реализира во писмата до различни адресати. Во писмата што се производ на приватна лична и фамилијарна епистоларна интеракција, заблагодарувањата се реализирани со изразите gratum [mihi est], mihi gratissimum est, me pergratum fecisti и te amo/amatus. Во писмата, пак, што се производ на приватна епистоларна интеракција, но со понизок степен на блискост меѓу кореспондентите заблагодарување најчесто се реализира со перформативниот израз gratias (maximas) tibi ago. Изразите на благодарност во избраниот корпус се разликуваат и во однос на други аспекти: во писмата што се производ на приватна дистанцирана епистоларна интеракција говорниот чин заблагодарување е секогаш подетално елабориран и речиси секогаш е проследен со израз што упатува на цврстината на пријателството меѓу кореспондентите или на доблестите што адресатот ги поседува како човек. Во неколку случаи во овој тип писма во самиот чин на заблагодарување е инкорпорирана парентезата ut debeo, што упатува на тоа дека со говорниот чин авторот настојува да задоволи аспект на социјално пожелно поведение. Една од стратегиите за изразување благодарност во писмата што се производ на приватна епистоларна интеракција е „одбивањето“ да се изрази благодарност. Оваа стратегија произлегува од перцепцијата дека чинот на изразување благодарност е формалност што е излишна во пријателства што се развиле ad summam benevolentiam.

Клучни зборови: ГОВОРЕН ЧИН ЗАБЛАГОДАРУВАЊЕ, КИКЕРОН, ПИСМА

Во Остиновата класификација на перформативите говорниот чин заблагодарување се вбројува во групата бихевитиви – искази коишто се врзани за определени аспекти на социјално поведение (Austin, 1962, 159)¹. Во класификацијата,

¹ Остин поаѓа од тезата дека секој јазичен исказ не претставува опис на извршено дејство, туку дека постојат искази чие изговарање во определени околности претставува извршување на определено дејство. Врз основа оваа теза, јазичните искази ги дели во две категории: *констативи* – искази со кои вистинито или лажно се опишува определена состојба или се искажува определен факт и *перформативи* – искази со чие изговарање во соодветни окол-

пак, на илокуторните чинови на Серл (Searle, 1976), која во доменот на лингвистичката прагматика е најшироко прифатена, заблагодарувањето се вбројува во групата на експресивите – говорни чинови со кои се изразува психолошката состојба на говорителот.² При анализата на структурата на илокуторните чинови, Серл издвојува четири правила кои се неопходни за реализација на говорниот чин заблагодарување (Searle, 1969, 67): (1) постоење на дело што соговорникот го извршил во минатото (*пропозициска содржина*); (2) делото е полезно за говорителот и говорителот верува дека е тоа така (*подготвителен предуслов*); (3) говорителот чувствува благодарност или почит кон делото (*правило за искреност*), и (4) постои јазичен исказ кој има вредност на израз на благодарност (*основен услов*).

Во основа, чинот на заблагодарување се темели врз неколку ментални состојби: свест за тоа дека некој ни направил услуга, чувство на благонаклоност кон тој што ни направил услуга, и претпоставка дека тој што ни направил услуга очекува вербално признание. Овие три ментални состојби можат да се мапираат и во описот на Вјежбицка на англискиот глагол *thank* „се заблагодарувам“. Таа овој глагол го дефинира на следниов начин: „Знам дека си направил нешто што е добро за мене; велем: Поради тоа чувствувам нешто добро кон тебе; ова го велем зашто сакам да знаеш како се чувствувам кон тебе; претпоставувам дека сакаш да слушнеш како ти го кажувам ова“ (Wierzbicka, 1987, 214–215). Последниот аспект од описот на Вјежбицка се чини дека има клучно значење во описот на чинот на заблагодарување во теоријата на учтивост на Браун и Левинсон. Во оваа теорија заблагодарувањето се третира како чин што го заргозува негативното лице на говорителот (Brown and Levinson, 1987, 67). Ваквиот опис произлегува оттаму што, според Браун и Левинсон, со заблагодарувањето говорителот прифаќа долг и на

ности ништо не се констатира, ништо не опишува и за ништо не се известува, туку се извршува определено дејство. Перформативите ги дели во пет групи: *вердиктивни* – искази со кои говорното лице изразува определена оценка или наод, *егзерцитивни* – искази со кои говорното лице демонстрира моќ, право, власт или влијание, *комисиви* – искази со кои говорното лице се обврзува на нешто, *бихевитиви* – искази врзани за аспекти на социјално поведение, и *експозитиви* – искази што се користат при изложување на ставови, водење дебати и сл. (Austin, 1962, 151-164).

² Серл издвојува пет типа илокуторни или говорни чинови: *асертивни* / *репрезентативи* – говорни чинови со кои говорителот има цел да му ја пренесе на адресатот вистинитоста на определен исказ (тврдeња, описи, класификации, објаснувања, одрекувања, претпоставки *etc.*); *директивни* – говорни чинови чија цел е да го наведат адресатот да се однесува на определен начин, т.е. да го наведат да ја исполни содржината на пропозицијата (заповеди, барања, прашања, забрани, совети *etc.*); *комисиви* – говорни чинови со кои говорителот се обврзува дека ќе го преземе дејството содржано во пропозицијата (ветувања, договори, гаранции, закани *etc.*); *експресиви* – говорни чинови чија цел е да ги изразат емоциите на говорителот кон содржината на пропозицијата (извинувања, пофалби, честитки, заблагодарувања), и *декларативи* – говорни чинови чија цел е да предизвикаат определена промена на светот преку тоа што го претставуваат како да е променет (објавување војна, давање отказ, прогласување некого за виновен *etc.*) (Searle, 1976).

тој начин ја жртвува сопствената слобода на дејствување, т.е. сопственото негативно лице.³

Епистоларниот дискурс е погоден за анализа на јазичните реализации на говорните чинови, пред сè, поради итеративноста на исти говорни чинови во писма упатени до различни адресати. Кикероновата преписка е соодветен корпус за ваков тип анализа поради тоа што се состои од писма упатени до адресати со кои авторот, во повеќето случаи Кикерон, бил во различен тип социјална релација: блиски и помалку блиски пријатели, членови на семејството, колеги, политички сојузници, политички противници итн. Различниот тип релација меѓу кореспондентите довел до продукција на писма кои значајно се разликуваат во однос на изборот на епистоларните теми, во однос на макроструктурата и во однос на изборот на лексички и синтаксички средства за реализација на идентични говорни чинови.

Јазичните реализации на говорниот чин заблагодарување во Кикероновата преписка се мошне фреквентни. Нивната фреквентност несомнено произлегува од римскиот концепт за *amicitia*, кој, меѓу другото, подразбирал постојана размена на услуги и, следствено на тоа, изразување благодарност за извршените услуги. Изразувањето благодарност се сметало за должност, чие неисполнување било предмет на осуда. Ова е очигледно во едно писмо на Кикерон до Гај Антониј (*Fam.* 5. 5. 2 = 5 SB) во кое Кикерон го прекорува својот адресат поради тоа што, и покрај сè што тој сторил за него, овој не му изразил благодарност.⁴

(1) Ego si abs te summa officia desiderem, mirum nemini videri debeat. omnia enim a me in te profecta sunt quae ad tuum commodum, quae ad honorem, quae ad dignitatem pertinerent. pro his rebus nullam mihi abs te relatam esse gratiam tu es optimus testis; (...) meus in te animus quam singulari officio fuerit, et senatus et populus Romanus testis est; tu quam gratus erga me fueris ipse existimare potes, quantum mihi debeas ceteri existiment. (Cic. *Fam.* 5. 5. 2 = 5 SB)

(Кога би побарал од тебе некоја голема услуга, никој не би требало да се чуди. Сè што сум направил за тебе било во твоја пол-

³ Појдовна теза во теоријата на учтивост на Браун и Левинсон (Brown & Levinson, 1987) е тезата дека секој човек поседува *лице/образ* (face). Концептот за лицето е изведен од Гофмановиот термин *face-work* (Goffman, 1967) и од англискиот народен термин *face*, кој се употребува во контекст на посрамување и понижување, на пример *losing face*. Лицето/образот, според Браун и Левинсон, е „нешто во што емоционално се инвестира, нешто што може да се изгуби, одржи или засили“ (Brown & Levinson, 1987, 61). Лицето се состои од два аспекта или од две компоненти: позитивно и негативно лице. Позитивното лице (*positive face*) е одраз на желбата на секој возрасен и компетентен припадник на определена заедница да биде прифатен и почитуван од другите припадници на таа заедница. Негативното лице (*negative face*), пак, е одраз на желбата на секој поединец да дејствува без да биде попречуван од другите.

⁴ За значењето на чинот на заблагодарување, освен посочените писма, види, на пример, *Att.* 3. 8. 3 = 53 SB, 6. 1. 2 = 115 SB, 12. 19. 2 = 257 SB, 15. 14. 1 = 402 SB, *Fam.* 1. 10. 1 = 21 SB, 11. 28. 8 = 349 SB.

за и се однесувало на твојата чест и на твојот углед. Ти си најдобар сведок за тоа дека за овие работи не си ми изразил никаква благодарност. (...) За тоа колку многу сум ти бил лојален сведоци се и Сенатот и римскиот народ. За тоа колку си ми искажал благодарност, самиот можеш да процениш, но за тоа колку ми должиш – другите ќе проценат.)

Во две писма од периодот на егзил (*Fam.* 14. 1. 5 = 8 SB, 14. 3. 3 = 9 SB), пак, Кикерон ѝ пишува на својата сопруга Терентија дека преку писмо им се заблагодарил на луѓето на кои таа претходно побарала од него да им се заблагодари за напорите што ги вложуваат за да го избават. Оној на кого што му била направена некаква услуга бил, како што вели Кикерон во едно писмо до Атик (*Att.* 10. 7. 1 = 198 SB), *beneficio vincitus* „обврзан со добротинството“. Признанието за направената услуга не само што било очекувано туку и отсуството на признание се сметало за знак на неучтивост (Miller, 1914, 57). Интересно е што говорниот чин заблагодарување често е придружен со говорениот чин честитање.⁵ Овој феномен се должи на фактот што чинот на честитање и чинот на заблагодарување споделуваат некои генерални заеднички одлики: прво, илокуторната цел и на двата говорни чина е да се изрази позитивна психолошка состојба; второ, поводот и за двата чина може да се однесува само на настани или на дејства што се поврзани со соговорникот и што се случиле во минатото; и трето, и двата говорни чина ги заштитуваат потребите на позитивното лице на соговорникот.⁶ Клучната разлика меѓу нив е во тоа што чинот на заблагодарување претставува израз на задоволство поради нешто што е поволно за *говорителот*, а чинот на честитање претставува израз на задоволство поради нешто што е поволно за *слушателот*. Во римскиот систем на вредности постоело убедување дека за она што се оценува како поволно во политичка смисла, говорникот е обврзан во исто време и да се заблагодари и да честита. Ова уверување, веројатно, било базирано врз концептот дека чинот/настанот за којшто станува збор е поволен не само за слушателот, туку и за говорителот. Така, во едно писмо на Каесар до Кикерон, Каесар воедно и му честита и му се заблагодарува на Долабела поради тоа што бил избран за конзул:

(2) Dolabellae vero tuo et gratulor et gratias ago, quem quidem post te consulem solum possumus vere consulem dicere. (Cic. *Fam.* 9.14.3 = 326 SB = *Att.* 14.17A.3 = 371 A SB)

(На твојот Долабела во исто време и му честитам и му се заблагодарувам, зашто, по твојот конзулат, тој е единствениот човек што можеме да го наречеме конзул.)

⁵ Види, на пример, *Fam.* 2.9.1 = 85 SB, 9.14.3 = 326 SB, 16.16.2 = 44 SB, *Att.* 14.17A.3 = 371 A SB.

⁶ Колку е силна релацијата меѓу честитањето и заблагодарувањето е очигледно од етимологијата и значењето на латинските глаголи *gratari* и *gratulari*. Двата глагола се деривативи на придавката *gratus* „благодарен“, „признателен“, „пријатен“, „драг“ *etc.* и двата значат во исто време и „да се честита“ и „да се изрази благодарност“. Види Ernout-Meillet, 1932, 281-2, de Vaan, 2008, 271.

Јазичните реализации на говорниот чин заблагодарување се најбројни во писмата што се производ на приватна лична и фамилијарна епистоларна интеракција. Заблагодарувањата во овој тип писма се јазично реализирани со изразите *gratum [mihi est]*, *mihi gratissimum est*, *me pergratum fecisti* и *te amo/amamus*. Најмногу јазични реализации на говорниот чин заблагодарување има во писмата до Атик.⁷ Со оглед на тоа што во Кикероновата преписка писмата на Кикерон до Атик се најбројни, поголемата фреквентност на овој говорен чин во писмата до овој адресат е очекувана. Највообичаен начин на јазична реализација на овој говорен чин во овие писма е изразот *quod/de ... gratum*:

(3) *quod mihi Bruti litteras, gratum.* (Cic. Att. 12. 37. 1 = 276 SB)

(Ти благодарам за писмата од Брут.)

(4) *De raudusculo Puteoloano gratum.* (Cic. Att. 6. 8. 5 = 122 SB)

(Благодарам за паричките од Путеоли.)

Дел-реченицата што ја воведува *quod* најчесто стои на почетокот на изразот на благодарност, како во примерот (3), но, како што може да се види од примерите подолу, позицијата на оваа дел-реченица не е фиксна. Во изразите на благодарност со предлошки израз *de ... gratum*, како во примерот (4), предлошкиот израз е секогаш во почетна позиција. Често покрај *gratum* стои *mihi*, а во неколку употреби изразот е засилен со прилогот *valde* или, пак, придавката *gratum* стои во суперлатив:

(5) *Domum meam quod crebro invisit est mihi valde gratum.* (Cic. Att. 4. 5. 4 = 80 SB)

(За тоа што често го посетуваш мојот дом, многу ти благодарам.)

(6) *quam tibi intellego magnae curae esse, quod est mihi gratissimum.* (Cic. Att. 11. 6. 4 = 217 SB)

(Гледам дека многу се грижиш за неа (sc. за Тулија), за што многу ти благодарам.)

Освен со изразот *quod/de ... gratum*, Кикерон му изразува благодарност на Атик со израз во кој придавката *gratus* е дел од именски предикат, а тоа за коешто се изразува благодарност е субјект (7), со изразот *me pergratum fecisti* (8) и со изразот *te multum amamus* (9), кој е пример за реализација на говорниот чин на заблагодарување на индиректен начин:

⁷ Види Att. 1. 3. 2 = 80 SB, I. 1. 5 = 10 SB, 3. 5 = 50 SB, 4. 5. 4 = 80 SB, 4. 9. 2 = 85 SB, 4. 15. 1 = 90 SB, 6. 1. 13 = 115 SB, 6. 8. 5 = 122 SB, 7. 16. 1 = 141 SB, 7. 26. 2 = 150 SB, 8. 2. 1 = 152 SB, 9. 7. 2 = 174 SB, 11. 6. 4 = 217 SB, 11. 7. 1 = 218 SB, 12. 37. 1 = 276 SB, 14. 1. 2 = 365 SB, 14. 17. 5 = 371 SB, 15. 27. 3 = 406 SB, 14. 20. 2 = 374 SB, 15. 3. 1 = 380 SB и 15. 7. 1 = 384 SB.

(7) Gratae tuae mihi litterae sunt, quibus accurate perscripsisti omnia quae ad me pertinere arbitratus es. (Cic. *Att.* 11. 7. 1 = 218 SB)

(Ти благодарам за писмата во кои детално ми пишуваш за сè што мислиш дека ме засега.)

(8) in qua non frustra laborem suscepisti, mihi quidem pergratum fecisti. (Cic. *Att.* 10. 4. 1 = 195 SB)

(За тоа што за оваа работа не залудно претрпе мака, многу ти благодарам.)

(9) te multum amamus quod ea abs te diligenter parvoque curata sunt. (Cic. *Att.* 1. 3. 2 = 8 SB)

(Многу ти благодарам за тоа што убаво се погрижи [да ми ги набавиш] (с. статуите), и тоа по ниска цена.)

Во неколку случаи изразот на благодарност стои самостојно. Тоа за коешто адресантот се заблагодарува во овие употреби секогаш му претходи на изразот на благодарност:

(10) Hermathena tua valde me delectat et posita ita belle est ut totum gymnasium eius ἀνάθημα esse videatur. multum te amamus. (Cic. *Att.* 1. 1. 5 = 10 SB)

(Твојата Херматена многу ме радува и толку е убаво поставена што целиот гимназиум изгледа како да е нејзин заветен дар. Многу ти благодарам.)

Во писмата до Квинт се среќава само еден израз на благодарност, кој е сличен на изразот *multum te amamus* од писмата до Атик. Наместо *multum*, овде стои *valde*:

(11) De mancipiis quod mihi polliceris, valde te amo... (Cic. *Q. fr.* 3. 7.(9) 4 = 27 SB)

(За тоа што ми го ветува за робовите, многу ти благодарам.)

Чинот на заблагодарување е реализиран на индиректен начин само во три писма од збирката *Ad familiares*. Сите три се производ на приватна лична епистоларна интеракција. Примерот (12) е фрагмент од писмо на Квинт, братот на Кикерон, до Кикерон, а примерите (13) и (14) се фрагменти од писма на Кикерон до Фабиј Гал и Брут. Во првите два примера, директен објект на *amo* е *te*, а во писмото до Фабиј Гал директен објект на *amo* е *voluntatem*:

(12) amo te omnibus equidem de maximis causis verum etiam propter hanc, vel quod mihi sic ut debuisti nuntiasti. (Cic. *Fam.* 16. 16. 2 = 44 SB)

(*Ти благодарам за сите големи работи, а и за тоа што ме извести така како што требаше.*)

(13) te tamen, mi Brute, sic amo ut debeo quod istud quicquid esset nugarum me scire voluisti. (Cic. *Fam.* 11. 21. 1 = 411 SB)

(*Сепак, мој Бруте, должен сум да ти се заблагодарам за тоа што посака да дознаам за целата оваа глупост.*)

(14) sensi enim ex litteris tuis valde te laborasse: amo igitur voluntatem. (Cic. *Fam.* 7. 24. 1 = 260 SB)

(*Чувствувам, знаеш, од твоите писма дека многу си се измачил. Ти благодарам за добрата намера.*)

Во збирката *Ad familiares* изразите на благодарност се поретко застапени во писмата чиј автор е Кикерон. Изразот *quod/de ... gratum*, кој е најфреквентен во писмата до Атик, овде се среќава само еднаш, и тоа во писмо на Кикерон Помладиот до Тирон (*Fam.* 16. 21. 8 = 337 SB), значи повторно во писмо што е производ на приватна лична епистоларна интеракција со висок степен на блискост меѓу кореспондентите. Тоа што изразот *quod/de ... gratum* се среќава само во писма до Атик и Квинт упатува на заклучокот дека овој израз бил вообичаен израз на благодарност во писма што се производ исклучиво на приватна лична епистоларна интеракција. Во писмата што не се производ на ваков тип интеракција вообичаен израз на благодарност е перформативниот израз *gratias (maximas) tibi ago*, кој се јавува во четири писма на препорака (*Fam.* 13. 62 = 136 SB, 13. 24. 2 = 290 SB и 13. 28. 1 = 294)⁸ и уште во две писма, од кои едното е упатено до Апиј Пулкхер (*Fam.* 3. 5. 1 = 68 SB), а другото до Каелиј Руф (*Fam.* 2. 9. 1 = 85 SB). Глаголот *ago* освен во презент, во неколку случаи се јавува и во футур I. При анализата на овие употреби паѓа в очи тоа што изразот на благодарност обично се јавува на самиот почеток на писмото:

(15) nunc, quoniam et tu ita sentis (scribis enim quae <de> nostris officiis ego ad te scripseram, etsi tibi iucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non necessaria te putasse) et re vera confirmata amicitia et perspecta fide commemoratio officiorum supervacanea est, eam partem orationis praetermittam, tibi tamen agam, ut debeo, gratias. (Cic. *Fam.* 3. 5. 1 = 68 SB)

(*Сега, бидејќи и ти така мислиш (пишуваш, нели, дека оние работи што ти ги бев пишал за нашите заемни услуги, иако ти биле пријатни, сепак, бидејќи се многу пати повторувани, си мислел дека не се неопходни), а и бидејќи, откако пријателството*

⁸ *Gratias (maximas) tibi ago* се среќава во три писма на препорака упатени од извесен Сервиј (Cic. *Fam.* 13. 24. 2 = 290, 13. 27. 1 = 293 и 13. 28. 1 = 294) и во едно писмо до Силиј (*ibid.* 13. 62 = 136).

ќе се зацврсти и ќе се стекне доверба, споменувањето на заемните услуги е излишно, таа тема ќе ја изоставам од писмово, но сепак ќе ти изразам благодарност, како што прилега.)

(16) de quo etsi pro tua facilitate et humanitate purgatum se tibi scribit esse, tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum litterae meae potuerunt ut iis lectis omnem offensionem suspitionis quam habueras de Lysone deponeres; (Cic. *Fam.* 13. 24. 2 = 290 SB)

(За ова, иако (sc. Лисон) пишува дека ти се извинил така како што налагаат твојата услужливост и љубезност, сепак, прво, како што е ред, ти изразувам благодарност, бидејќи моето писмо имало толку влијание врз тебе што, откако си го прочитал, си го отфрлил чувството на лутина поради сомневањето што си го имал претходно кон Лисон.)

Во писмата постојат сведоштва за тоа дека размената на изрази на благодарност во комуникација меѓу блиски пријатели се сметала за формалност. За ова најдобро сведочат две писма упатени до Кикерон, едното на Брут, а другото на Мунатиј Планк. Во првото писмо (*Brut.* 14 (I. 6). 1 = 12 SB) Брут му пишува на Кикерон да не очекува благодарност, бидејќи во пријателства што се развиле *ad summam benevolentiam* заблагодарувањето е излишно. „Одбивањето“ да се изрази благодарност, овде, всушност, претставува стратегија за заблагодарување:

(17) Noli expectare dum tibi gratias agam. iam pridem hoc ex nostra necessitudine, quae ad summam benevolentiam pervenit, sublatum esse debet. (Cic. *Brut.* 14 (I. 6). 1 = 12 SB)

(Не очекувај да ти се заблагодарам. Уште од одамна, поради нашето пријателство, кое се разви во исклучителна благонаклоност, таа работа треба да се смета за излишна.)

Во второто писмо (*Fam.* 10. 24. 1 = 428 SB) Мунатиј Планк применува слична стратегија за заблагодарување: му се заблагодарува на Кикерон *cum pudore* „со чувство на срам“, бидејќи блиското пријателство не бара изрази на благодарност, а зборовите, во однос на почитта, вниманието и постојаното присуство што еден човек како знак на благодарност може да му ги укаже на друг, се ништожен дар за извршените добротинства:

(18) Facere non possum quin in singulas res meritaque tua tibi gratias agam, sed mehercule facio cum pudore. neque enim tanta necessitudo quantam tu mihi tecum esse voluisti desiderare videtur gratiarum actionem neque ego libenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis et malo praesens observantia, diligentia, adsiduitate memorem me tibi probare. (Cic. *Fam.* 10. 24. 1 = 428 SB)

(Не можам да не ти се заблагодарам за секое твое поединечно добротинство, но, жими Херкула, тоа го правам со чувство на срам. Блиското пријателство, какво што ти посака да биде нашето, се чини дека не изискува изрази на благодарност, а и мене не ми е причинува задоволство да возвраќам за твоите големи добротинства со толку ништожен дар како што се зборовите; повеќе сакам при средба лице в лице да ти покажам дека не сум заборапил на нив со почит, внимание и постојано присуство.)

Тоа дека „одбивањето“ да се изрази благодарност било вообичаена стратегија за изразување благодарност сведочи и едно писмо на Кикерон до Корнификиј (*Fam. 12. 28. 2 = 374 SB*), во кое Кикерон изразува задоволство поради тоа што Корнификиј одбил да му заблагодари:

(19) *gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas; nec enim id inter nos facere debemus.* (Cic. *Fam. 12. 28. 2 = 374 SB*)

(Мило ми е што мислиш дека не треба да ми се заблагодаруваш. Тоа, нели, не е работа што треба јас и ти да си ја правиме еден на друг.)

Во писмата се среќаваат многу употреби во кои Кикерон однапред му изразува благодарност на адресатот.⁹ Ваквите употреби Хал ги третира како изрази на благодарност (Hall, 2009, 198), но тие не можат да се третираат како такви, бидејќи заблагодарувањето подразбира постоење на чин што се случил во минатото. Овие употреби би требало да се вбројат во групата директиви – говорни чинови чија цел е да го наведат адресатот да се однесува на определен начин, т.е. да го наведат адресатот да ја исполни содржината на јазичната пропозиција.

На крајот, можеме да заклучиме дека во изразите на благодарност во Кикероновата преписка постојат евидентни разлики и во однос на начинот на којшто се јазично реализирани, а и во однос на некои други аспекти. Во писмата што се производ на приватна лична епистоларна интеракција, т.е. на интеракција со висок степен на блискост меѓу кореспондентите, чинот на заблагодарување е реализиран со изразите *gratum [mihi est]*, *mihi gratissimum est*, *me pergratum fecisti* и *te amo/amatus*. Во писмата, пак, што се производ на приватна дистанцирана епистоларна интеракција највообичаен начин за реализација на говорниот чин заблагодарување е перформативниот израз *gratias (maximas) tibi ago*. Во писмата што се производ на епистоларна интеракција со понизок степен на блискост меѓу корес-

⁹ На пример: *velim igitur, mi Brute, tibi persuades nihil me maiore studio a te petere, nihil te mihi gratius facere posse quam si omnibus tuis opibus, omni studio Lamiam in petitione iuveris.* (*Fam. 11. 17. 2 = 435 SB*) „Затоа, би сакал, мој Бруте, да бидеш уверен дека јас ништо не барам од тебе со поголема настојчивост и за ништо не можам да ти бидам повеќе благодарен отколку за тоа ако со сите твои сили и со сета твоја ревност му помогнеш на Ламија во канديدатурата.“

понтентите чинот за којшто авторот изразува благодарност е секогаш подетално елабориран отколку во писмата што се производ на епистоларни интеракции со понизок степен на блискост меѓу кореспондентите. Во писмата од овој тип изразот на благодарност е речиси секогаш проследен со израз што упатува на цврстината на пријателството меѓу кореспондентите или на доблестите што адресатот ги поседува како човек. Една од стратегиите за заблагодарување е вербалното одбивање да се изрази благодарност. Оваа стратегија произлегла од перцепцијата дека изразувањето благодарност е формалност која е излишна во комуникацијата меѓу луѓе чиј однос се развил *ad summam benevolentiam*. Како што видовме, во изразот на благодарност често е инкорпорирана парентезата *ut debeo* „како што сум должен“, „како што прилега“, „како што е ред“. Со овој парентетички израз, авторот експлицитно нагласува дека со чинот на заблагодарување задоволува аспект на социјално пожелно поведење.

Литература

- Austin, J. L. (1962) *How to do things with words*. Oxford-New York: Oxford University Press.
- Brown, P. and Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cicero: Epistulae ad familiares*. edited by D. R. Shackleton Bailey, vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Cicero: Epistulae ad Quintum fratrem et M. Brutum*. edited by D. R. Shackleton Bailey. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Cicero's letters to Atticus*. edited by D. R. Shackleton Bailey, vols. 6, Cambridge: Cambridge University Press, 1965-67.
- Ernout, A. and Meillet, A. (1932) *Dictionnaire étymologique de la langue latine: Histoire des mots*. Paris: Klincksieck.
- Goffman, E. (1967) *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. New York: Pantheon Books.
- Hall, J. (2009) *Politeness and Politics in Cicero's Letters*. New York: Oxford University Press.
- Miller, A. B. (1914) *Roman Etiquette of the Late Republic as Revealed by the Correspondence of Cicero*. Lancaster, PA: Press of the New Printing Company.
- Searle J. R. (1976) "A Classification of Illocutionary Acts." *Language in Society*, vol. 5. No. 1 (April 1976), pp. 1-23.
- Searle, J. R. (1969) *Speech acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: University Printing House.
- Vaan, M. de (2008) *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden: Brill.
- Wierzbicka, A. (1987) *English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary*. Sydney: Academic Press.

THE SPEECH OF THANKING IN CICERO'S CORRESPONDENCE

Abstract

The research subject of this paper is the speech act of thanking in Cicero's correspondence. The analysis of realization patterns of this speech act indicates evident differences in the expressions that used to do this act in the letters to different addressees. In the letters that are the product of a personal private and familial interaction, thanks is expressed with the expressions gratum [mihi est], mihi gratissimum est, me pergratum fecisti and te amo/amamus. However, in the letters that are the product of a private epistolary interaction, but at a lower level of intimacy between the correspondents, the thanking is usually done with the performative expression gratias (maximas) tibi ago. The expressions of gratitude in the chosen corpus also differ in other aspects: in the letters that are the product of a distanced epistolary interaction the speech act of thanking is always elaborated in greater detail and is almost always followed by an expression that indicates the strength of the correspondents' friendship or the virtues that the addressee has as a person. In several cases in this type of letters the act of thanking itself incorporates the parenthesis ut debeo, which suggests that with this speech act the author is attempting to meet the aspect of a socially desirable behaviour. One of the strategies of expressing gratitude in the letters that are the product of private epistolary interaction is the "refusal" to say thanks. This strategy derives from the perception that the act of expressing gratitude is a formality, which is superfluous in friendships that have developed ad summam benevolentiam.

Key words: THE SPEECH ACT OF THANKING, CICERO, LETTERS

In Austin's classification of performatives, the speech act of thanking is included in the group of behabitives – utterances linked to certain aspects of social behaviour (Austin, 1962, 159).¹ In Searle's classification of illocutionary acts (Searle, 1976),

¹ Austin sets out from the thesis that each utterance does not represent a description of a performed action, but that there are utterances whose utterance in certain circumstances presents the performance of an action. Based on this thesis, he splits utterances into two categories: *constatives* – utterances which truly or falsely describe a certain state or state a certain fact and *performatives* – utterances whose utterance in certain circumstances do not state, describe nor report anything, but do a certain action. He categorizes performatives in five groups: *verdictives* – utterances with which the speaker expresses a certain judgement or finding, *exercitives* – utterances with which the speaker demonstrates power, right, authority, or influence; *commissives* – utterances with which the speaker commits to something, *behabitives* – utterances related to aspects of social behaviour, and *expositives* – utterances used when exposing attitudes, during debates, etc. (Austin, 1962, 151-164).

which is the most widely accepted in the domain of linguistic pragmatics, thanking is included in the group of expressives - speech acts that express the speaker's psychological state.² In his analysis of the structure of the illocutionary acts, Searle distinguishes four rules that are necessary for realization of the speech act of thanking (Searle, 1969, 67): (1) past act *A* done by *H* (propositional content); (2) *A* benefits *S* and *S* believes *A* benefits *S* (preparatory rule); (3) *S* feels grateful or appreciative for *A* (sincerity rule), and (4) Counts as an expression of gratitude or appreciation (essential rule).

Fundamentally, the act of thanking is based on several mental states: awareness that someone has done us a favour, the feeling of goodwill towards the person who has done us the favour and the supposition that the person who did the favour expects a verbal acknowledgment.

These three mental states can be mapped in Wierzbicka's description of the English verb *thank*. She defines this verb in the following way: "(a) I know that you have done something that is good for me (b) I say: I feel something good towards you because of that, (c) I say this because I want you to know what I feel towards you, (d) I assume that you would want to hear me say this to you." (Wierzbicka, 1987, 214–215). The last aspect of Wierzbicka's description seems to have the key importance in the description of the act of thanking in Brown and Levinson's Politeness theory. In this theory thanking is treated as an act that threatens the negative face of the speaker (Brown and Levinson, 1987, 67). This description, in Brown and Levinson's opinion, is because with the expression of gratitude the speaker accepts a debt and thus sacrifices his own freedom to act, i.e. his own negative face.³

Epistolary discourse is suitable for analysis of the realization patterns of speech acts, mainly because of the iteration of the same speech acts in letters sent to different addressees. Cicero's correspondence is an adequate corpus for this type of analysis because it comprises letters sent to addressees with whom the author, in the majority of ca-

² Searle distinguishes five types of illocutionary or speech acts: *assertives* – speech acts that commit a speaker to the truth of the expressed proposition (claims, descriptions, classifications, explanations, denials, assumptions, etc.); *directives* – speech acts that are to cause the hearer to take a particular action (commands, requests, questions, prohibitions, advice, etc.); *commissives* – speech acts that commit a speaker to some future action (promises, agreements, guarantees, threats, etc.); *expressives* – speech acts that express on the speaker's attitudes and emotions towards the proposition (apologies, praise, congratulations, gratitude) and *declarations* – speech acts that change the reality in accord with the proposition of the declaration (baptisms, pronouncing someone guilty or pronouncing someone husband and wife etc.) (Searle, 1976).

³ The starting thesis in Brown and Levinson's politeness theory (Brown & Levinson, 1987) is that every person has a face. The concept of face derives from Goffman's term *face-work* (Goffman, 1967) and the English popular term *face*, which is used in the context of shame and humiliation, for example *losing face*. According to Brown and Levinson, the face is "something that is emotionally invested, and that can be lost, maintained, or enhanced" (Brown & Levinson, 1987, 61). The face has two aspects or two components: a positive and a negative face. The positive face is a reflection of the desire of every adult and competent member of a given community to be accepted and respected by the other members of that community. The negative face, on the other hand, is a reflection of the desire of every individual to act without being obstructed by the others.

ses Cicero, had various types of social relations: close and not so close friends, family members, colleagues, political allies, political opponents, etc. The different types of relations between the correspondents resulted in the production of letters which differ significantly in terms of the selection of epistolary topics, the macrostructure and the selection of lexical and syntactic means for realization of the same speech acts.

The language realizations of the speech act of thanking in Cicero's correspondence are quite frequent. Their frequency is undoubtedly due to the Roman concept of *amicitia* which, among other things, implied constant exchange of favours and thus, expressing gratitude for the favours granted. The expression of gratitude was considered a duty and its non-fulfilment was deplored. This is obvious in one letter of Cicero to Gaius Antonius (*Fam.* 5. 5. 2 = 5 SB) where Cicero reprimands the addressee for not expressing his gratitude despite everything he did for him:⁴

(1) Ego si abs te summa officia desiderem, mirum nemini videri debeat. omnia enim a me in te profecta sunt quae ad tuum commodum, quae ad honorem, quae ad dignitatem pertinerent. pro his rebus nullam mihi abs te relatam esse gratiam tu es optimus testis; (...) meus in te animus quam singulari officio fuerit, et senatus et populus Romanus testis est; tu quam gratus erga me fueris ipse existimare potes, quantum mihi debeas ceteri existiment. (Cic. *Fam.* 5. 5. 2 = 5 SB)

(*Were I to look for the highest services at your hands, nobody ought to regard it with surprise. For there is nothing which might conduce to your welfare, your honour, or your position, that has not found its way from me to you. That in return for all this you have shown me no practical gratitude whatever, you are yourself the best of witnesses; (...) How exceptionally loyal at heart I have been to you, both the Senate and the people of Rome can testify; how much gratitude you have shown me, you can estimate for yourself, how much you owe me, it is for the rest of the world to estimate.*)⁵

In two letters from the period of exile (*Fam.* 14. 1. 5 = 8 SB, 14. 3. 3 = 9 SB), on the other hand, Cicero writes to his wife Terentia that he sent letters to thank the people for the efforts they made to rescue him, as she requested from him. The person who was done a favour, as Cicero says in one letter to Atticus (*Att.* 10. 7. 1 = 198 SB), was *beneficio vincitus* "bound by an obligation". The acknowledgment for the done favour was not only expected, but the absence of acknowledgment was considered a sign of

⁴ For the meaning of the act of thanking, in addition to the mentioned letters, see also, *Att.* 3. 8. 3 = 53 SB, 6. 1. 2 = 115 SB, 12. 19. 2 = 257 SB, 15. 14. 1 = 402 SB, *Fam.* 1. 10. 1 = 21 SB, 11. 28. 8 = 349 SB.

⁵ The translations of this and of all other cited passages from *Ad Familiares* are by Williams [Cicero, *The letters to his friends*, with an English translation by W. Glynn Williams M. A. Vols. 3. London: William Heinemann Ltd, Cambridge MA: Harvard University Press, 1958 (1st edition 1927)].

disrespect (Miller, 1914, 57). It is interesting that the speech act of thanking is often accompanied by the speech act of congratulation.⁶ This phenomenon is due to the fact that the act of congratulating and the act of thanking share some general common traits: first, the illocutionary point of both speech acts is to express a positive psychological state; second, the reason for both acts can relate only to events or actions linked to the interlocutor and that happened in the past; and third, both speech acts protect the needs of the interlocutor's positive face.⁷ The key difference between them is that the act of thanking is an expression of pleasure for something favourable for *the speaker*, while the act of congratulating is an expression of pleasure for something favourable for *the listener*. In the Roman system of values there was the conviction that for matters estimated to be favourable in the political sense, the speaker is obliged to both express gratitude and to congratulate at the same time. This belief was most probably based on the concept that the act/event in question is favourable not only for the listener, but for the speaker as well. Thus, in a letter from Caesar to Cicero, Caesar simultaneously congratulates and thanks Dolabella on being elected a consul:

(2) Dolabellae vero tuo et gratulor et gratias ago, quem quidem post te consulem solum possumus vere consulem dicere. (Cic. *Fam.* 9.14.3 = 326 SB = *Att.* 14.17A.3 = 371 A SB)

(As for your Dolabella, I both congratulate and thank him; indeed, since your year, he is the only man whom we can truly describe as a consul.)

The language realizations of the speech act of thanking are most numerous in the letters that are the product of private personal and familial epistolary interaction. The thanking in this type of letters is realized with the utterances *gratum [mihi est]*, *mihi gratissimum est*, *me pergratum fecisti* and *te amo/amamus*. The number of language realizations of the speech act of thanking is greatest in the letters to Atticus.⁸ Having in mind the fact that in Cicero's correspondence the letters from Cicero to Atticus are the most numerous, the greater frequency of this speech act in the letters to this addressee is expected. The most common manner of language realization of this speech act in these letters is the utterance *quod/de ... gratum*:

⁶ See for example, *Fam.* 2.9.1 = 85 SB, 9.14.3 = 326 SB, 16.16.2 = 44 SB, *Att.* 14.17A.3 = 371 A SB.

⁷ The strength of the relation between congratulating and thanking is obvious from the etymology and the meaning of the Latin verbs *gratari* and *gratulari*. Both verbs are derivatives of the adjective *gratus* "grateful", "appreciative", "pleasant", "dear", etc. and they simultaneously mean "to congratulate" and "to express gratitude". See Ernout-Meillet, 1932, 281-2, de Vaan, 2008, 271.

⁸ See, for instance, *Att.* 1. 3. 2 = 80 SB, I. 1. 5 = 10 SB, 3. 5 = 50 SB, 4. 5. 4 = 80 SB, 4. 9. 2 = 85 SB, 4. 15. 1 = 90 SB, 6. 1. 13 = 115 SB, 6. 8. 5 = 122 SB, 7. 16. 1 = 141 SB, 7. 26. 2 = 150 SB, 8. 2. 1 = 152 SB, 9. 7. 2 = 174 SB, 11. 6. 4 = 217 SB, 11. 7. 1 = 218 SB, 12. 37. 1 = 276 SB, 14. 1. 2 = 365 SB, 14. 17. 5 = 371 SB, 15. 27. 3 = 406 SB, 14. 20. 2 = 374 SB, 15. 3. 1 = 380 SB и 15. 7. 1 = 384 SB.

(3) quod mihi Bruti litteras, gratum. (Cic. *Att.* 12. 37. 1 = 276 SB)
(Thank you for sending me Brutus' letter.)

(4) De raudusculo Puteoloano gratum. (Cic. *Att.* 6. 8. 5 = 122 SB)
(Thanks for dealing with the petty cash at Puteoli.)

The clause introduced with *quod* is usually at the beginning of the expression of gratitude, as in example (3), however, as can be seen from the examples below, the position of this clause is not fixed. In the utterances of gratitude with the prepositional expression *de ... gratum*, as in example (4), the prepositional expression is always at the beginning. Often next to the word *gratum* there is *mihi*, while in several uses the expression is strengthened with the adverb *valde* or the adjective *gratum* is in superlative degree:

(5) Domum meam quod crebro invisus est mihi valde gratum. (Cic. *Att.* 4. 5. 4 = 80 SB)
(Thank you very much for keeping a close eye on my house.)

(6) quam tibi intellego magnae curae esse, quod est mihi gratissimum.
 (Cic. *Att.* 11. 6. 4 = 217 SB)
(I can see that you are taking great care of her (sc. Tullia), and I am most grateful.)

In addition to the expression *quod/de ... gratum*, Cicero thanks Atticus with an utterance where the adjective *gratus* is part of the noun-predicate, while the matter for which gratitude is expressed is subject (7), with the expression *me pergratum fecisti* (8) and, with the expression *te multum amamus* (9), which is an example of realization of the speech act of thanking indirectly:

(7) Gratae tuae mihi litterae sunt, quibus accurate perscripsisti omnia quae ad me pertinere arbitratus es. (Cic. *Att.* 11. 7. 1 = 218 SB)
(Many thanks for your letter, in which you have set down in detail everything you thought concerned me.)

(8) in qua non frustra laborem suscepisti, mihi quidem pergratum fecisti. (Cic. *Att.* 10. 4. 1 = 195 SB)
(You have not taken such pains over it for nothing. I am really grateful.)

(9) te multum amamus quod ea abs te diligenter parvoque curata sunt.
 (Cic. *Att.* 1. 3. 2 = 8 SB)
(I am most grateful to you for taking so much trouble and getting them (sc. statues) cheaply.)

In several cases the expression of gratitude stands alone. The matter for which the addressee is thanked always precedes the utterance of gratitude in these cases:

(10) *Hermathena tua valde me delectat et posita ita belle est ut totum gymnasium eius ἀνάθημα esse videatur. multum te amamus.* (Cic. *Att.* 1. 1. 5 = 10 SB)

(I am quite delighted with your Hermathena. It's so judiciously placed that the whole hall is like an offering at its feet. Many thanks.)

In Cicero's letters to Quintus there is only one utterance of gratitude, which is similar to the utterance *multum te amamus* found in the letters to Atticus. Instead of *multum*, here it is used the adverb *valde*:

(11) *De mancipiis quod mihi polliceris, valde te amo...* (Cic. *Q. fr.* 3. 7.(9) 4 = 27 SB)

(For your promise about the slaves, I heartily bless you;)

The act of thanking is realized in an indirect manner only in three letters from the collection *Ad familiares*. All three are the product of a private personal epistolary interaction. Example (12) is a fragment from a letter by Quintus, Cicero's brother, to Cicero, while examples (13) and (14) are fragments from letters by Cicero to Fabius Gallus and Brutus. In the first two examples, the direct object of *amo* is *te*, while in the letter to Fabius Gallus the direct object of *amo* is *voluntatem*:

(12) *amo te omnibus equidem de maximis causis verum etiam propter hanc, vel quod mihi sic ut debuisti nuntiasti.* (Cic. *Fam.* 16. 16. 2 = 44 SB)

(I have every reason, and each the strongest possible, to love you, and I have this reason also, I mean that you sent me the news in precisely the proper way.)

(13) *te tamen, mi Brute, sic amo ut debeo quod istud quicquid esset nugarum me scire voluisti.* (Cic. *Fam.* 11. 21. 1 = 411 SB)

(None the less, my dear Brutus, do I love you, as I am bound to do, for having wanted to apprise me of all that twaddle, whatever was in it.)

(14) *sensi enim ex litteris tuis valde te laborasse: amo igitur voluntatem.* (Cic. *Fam.* 7. 24. 1 = 260 SB)

(for your letter made me feel you had taken infinite pains about it. and I am accordingly grateful for your kind thought for me.)

In the *Ad familiares* collection the expressions of gratitude are rarely found in the letters authored by Cicero. The expression *quod/de ... gratum*, which is most fre-

quent in the letters to Atticus, is found only once here, in a letter by Cicero Minor to Tiro (*Fam.* 16. 21. 8 = 337 SB), so once again in a letter that is a product of private personal epistolary interaction with a high degree of closeness between the correspondents. The fact that the expression *quod/de ... gratum* is found only in letters to Atticus and Quintus suggests that this expression was the usual utterance of gratitude in letters that are exclusively the product of private personal epistolary interaction. In the letters that are not the product of this type of interaction the usual utterance of gratitude is the performative utterance *gratias (maximas) tibi ago*, which is found in four letters of recommendation (*Fam.* 13. 62 = 136 SB, 13. 24. 2 = 290 SB and 13. 28. 1 = 294)⁹ and in two other letters, one of which is addressed to Appius Pulcher (*Fam.* 3. 5. 1 = 68 SB), the other to Caelius Rufus (*Fam.* 2. 9. 1 = 85 SB). The verb *ago*, in addition to present tense, in several cases is found in future tense. During the analysis of these uses it is noticeable that the utterance of gratitude is usually at the very beginning of the letter:

(15) nunc, quoniam et tu ita sentis (scribis enim quae <de> nostris officiiis ego ad te scripseram, etsi tibi iucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non necessaria te putasse) et re vera confirmata amicitia et perspecta fide commemoratio officiorum supervacanea est, eam partem orationis praetermittam, tibi tamen agam, ut debeo, gratias. (Cic. *Fam.* 3. 5. 1 = 68 SB)

(For the present, for two reasons, firstly, because it is your own opinion too (for you write that you have come to the conclusion that what I wrote to you about our mutual good services, agreeable as it was to you, was nevertheless, since the record went so far back, quite unnecessary), and secondly, because as a matter of fact, when friendship has been established and loyalty tested, the recital of good services is superfluous; for those two reasons then I will omit that part of my address, but I will express my gratitude to you all the same, as I am bound to do.)

(16) de quo etsi pro tua facilitate et humanitate purgatum se tibi scribit esse, tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum litterae meae potuerunt ut iis lectis omnem offensionem suspicionis quam habueras de Lyso deponeres; (Cic. *Fam.* 13. 24. 2 = 290 SB)

(Now although he (sc. Lyso) writes that, as might have been expected from your good nature and kindness, he has cleared himself in your eyes, still in the first place, I express my gratitude to you that my letter has had such influence with you that on perusing it you put away from you all the feeling of offence caused by the suspicion you entertained of Lyso.)

⁹ *Gratias (maximas) tibi ago* is found in three letters of recommendation sent by certain Servius (Cic. *Fam.* 13. 24. 2 = 290, 13. 27. 1 = 293 and 13. 28. 1 = 294) and in one letter to Silius (*ibid.* 13. 62 = 136).

From the letters it is evident that the interchange of utterances of gratitude in interaction between close friends was considered a formality. This is best shown in two letters sent to Cicero, one from Brutus, the other from Munatius Plancus. In the former (*Brut.* 14 (I. 6). 1 = 12 SB) Brutus writes to Cicero that he does not expect gratitude, because in relations that have developed to the highest level of friendship (*ad summam benevolentiam*), it is superfluous to say thanks. “The refusal” to express gratitude here, is in fact, a strategy of thanking:

(17) Noli expectare dum tibi gratias agam. iam pridem hoc ex nostra necessitudine, quae ad summam benevolentiam pervenit, sublatum esse debet. (Cic. *Brut.* 14 (I. 6). 1 = 12 SB)

(Don't wait for me to express my thanks to you. In view of our intimacy, which has risen to the highest degree of friendliness, we ought long ago to have dispensed with this formality.)

In the second letter (*Fam.* 10. 24. 1 = 428 SB) Munatius Plancus uses a similar strategy of thanking: he says thank you to Cicero *cum pudore* “with a sense of shame”, because close friendship does not require utterances of gratitude, while words, in terms of respect, consideration and constant presence that one man can show to another as a sign of gratitude, are a worthless gift for the good deeds:

(18) Facere non possum quin in singulas res meritaque tua tibi gratias agam, sed mehercule facio cum pudore. neque enim tanta necessitudo quantam tu mihi tecum esse voluisti desiderare videtur gratiarum actionem neque ego libenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis et malo praesens observantia, diligentia, adsiduitate memorem me tibi probare. (Cic. *Fam.* 10. 24. 1 = 428 SB)

(It is impossible for me not to express my gratitude to you in regard to every detail of your services. But, I assure you that I do so with a sense of shame. For neither does the intimate connexion you have encouraged between us appear to require any expression of thanks, nor is it any pleasure to me to repay your wonderful kindness by employing the cheap currency of words; and I had rather prove to you that I am not forgetful by my respectful consideration for you, and unfailing attention to you when we meet.)

That “refusal” to express gratitude was a common strategy of saying thanks can be witnessed in one letter from Cicero to Cornificius (*Fam.* 12. 28. 2 = 374 SB), where Cicero is gratified that Cornificius refused to thank him:

(19) gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas; nec enim id inter nos facere debemus. (Cic. *Fam.* 12. 28. 2 = 374 SB)

(I am gratified too that you should not think it necessary to thank me on your own account; you and I should not do that sort of thing.)

There are many instances in the letters where Cicero expresses gratitude to the addressee beforehand.¹⁰ Although Hall treats these uses as utterances of thanks (Hall, 2009, 198), they cannot be treated as such because thanking presupposes an act that happened in the past. These uses should be considered directives – speech acts whose aim is to direct the addressee to behave in a certain manner, i.e. to direct the addressee to fulfil the content of the proposition.

In the end, we can conclude that in the utterances of thanks in Cicero's correspondence there are evident differences both in the manner of linguistic realization and in certain other aspects. In the letters that are the product of epistolary interaction with a higher degree of closeness between the correspondents, the act of thanking is realized with the expressions *gratum [mihi est]*, *mihi gratissimum est*, *me pergratum fecisti* and *te amo/amamus*. On the other hand, in the letters that are the product of private distanced epistolary interaction the most common manner of realization of the speech act of thanking is the performative utterance *gratias (maximas) tibi ago*. In the letters that are the product of epistolary interaction with a lower level of closeness between the correspondents, the act with which the author expresses gratitude is always elaborated in greater detail than in the letters that are the product of epistolary interactions with a higher degree of closeness between the correspondents. In letters of this type the utterance of thanks is almost always followed by an expression that alludes to the strength of the friendship between the correspondents or the virtues that the addressee possesses as a person. One of the strategies for thanks in the letters is the verbal refusal to express gratitude. This strategy derives from the perception that expressing gratitude is a formality that is superfluous in the communication between people whose relations have developed *ad summam benevolentiam*. As we were able to see, the utterance of thanks often incorporates the parenthesis *ut debeo* "as I am bound to do". With this parenthetical expression, the author explicitly emphasizes that with the act of thanking he satisfies an aspect of a socially desirable behaviour.

¹⁰ For instance: *velim igitur, mi Brute, tibi persuades nihil me maiore studio a te petere, nihil te mihi gratius facere posse quam si omnibus tuis opibus, omni studio Lamiam in petitione iuveris. (Fam. 11. 17. 2 = 435 SB) (I should therefore like you, my dear Brutus, to convince yourself that I can make no more pressing request of you, and that you can do nothing more gratifying to me, than that you should help Lamia in his candidature with all your resources and all your enthusiasm.)*

References

- Austin, J. L. (1962) *How to do things with words*. Oxford-New York: Oxford University Press.
- Brown, P. and Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cicero: Epistulae ad familiares*. edited by D. R. Shackleton Bailey, vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Cicero: Epistulae ad Quintum fratrem et M. Brutum*. edited by D. R. Shackleton Bailey. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Cicero's letters to Atticus*. edited by D. R. Shackleton Bailey, vols. 6, Cambridge: Cambridge University Press, 1965-67.
- Ernout, A. and Meillet, A. (1932) *Dictionnaire étymologique de la langue latine: Histoire des mots*. Paris: Klincksieck.
- Goffman, E. (1967) *Interaction Ritual: Essays on Face-to-Face Behavior*. New York: Pantheon Books.
- Hall, J. (2009) *Politeness and Politics in Cicero's Letters*. New York: Oxford University Press.
- Miller, A. B. (1914) *Roman Etiquette of the Late Republic as Revealed by the Correspondence of Cicero*. Lancaster, PA: Press of the New Printing Company.
- Searle J. R. (1976) "A Classification of Illocutionary Acts." *Language in Society*, vol. 5. No. 1 (April 1976), pp. 1-23.
- Searle, J. R. (1969) *Speech acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: University Printing House.
- Vaan, M. de (2008) *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden: Brill.
- Wierzbicka, A. (1987) *English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary*. Sydney: Academic Press.